

և առ Մեծապատիւ Հոգաբարձութիւնն Դպրոցի, որոնց մօտ նոյնպէս՝ կարծիքս ի դերե եղաւ, վերջապէս ճարահատութիւնիցս ստիպուած՝ այժմ՝ դառնումեմ ուղղակի դէպի նոյն յօգուածի հեղինակը և ասում՝ որ դուք Մեծարգոյ Պ. Մելիք Սարգսեանց՝ գրումէք թէ, «Բացի (Երեւնայ Հ. Դպրոցը) իւր իսկական եկամուտներից «Աղէք-տանդրապօլու վիճակից ևս տարեկան բաւականին «օգուտներ է ստանում» այժմ մենք հրապարակաւ պատասխանումէք Ձեզ, դուք որ այդ օգուտները ցոյց էք տալիս՝ մեր Հ. Դպրոցը երբէք չէ ստացել. բացի Մետրիքական վկայականներից, դուք Յարգոյ պարոն. ընթերցող հասարակութեան ամբօրի մէջ, ո՛ւր ամենայն աղնիւ և անաղնիւ գործքերը յերեւան են դուրս գալիս՝ համարձակապէս ասումէք «որ 1866 թուից մուտ «գործելով Տեղւոյս Հ. Պատավարութիւնն Անդա-մական պաշտօնով՝ անխափան ստացել է իւրաքանչիւր պատկառելիներից քսանական կոպէկ «յօգուտ սոյն Դպրոցին, իսկ ամեն մի տարում պատահումէ մեր քաղաքում կամ իւր վիճակում «1000ից աւելի պսակ» վերջապէս՝ ինչպէս ասացի որ մեր Նրեանի Հոգեւոր Դպրոցը երբէք չէ ստացել և ո՛չ մի տարի այդպիսի մի գումար, բայց թէ, ի՞նչպէս է եղել այդ գումարը որ չեն հասցրած, կամ թէ ի՞նչտեղ է մնացել որ չէ ստացուած. մենք այդ չ՛գիտենք, և չեմք ևս պատասխանատու, այլ՝ այս Ձեր ամենասրբազան և և վսեմ՝ պարտականութիւնը պիտի լինի, աշխատել որ յերեւան հանէք, (որովհետեւ՝ կարելի է մի այնպիսի մէկի մօտն է որ լաւ է համարել իւր անձնական օգտին գործադրել՝ քան թէ հարկւրաւոր անմեղ և անտէրոնջ մանուկների ուսման և բարոյական զարգացումը ընդարձակել): Աերջապէս, Դո՛ւք Մեծապատիւ Պարոն. ինչպէս հաստատում էք հրապարակի ընթերցողաց առջև՝ ուրեմն պիտո՛յ է Ձեզ նոյնը և իրագործել, որ աւելի հաստատ և անհրաքելի լինի Ձեր ասածը, որովհետեւ այս մի այնպիսի բարձր գործ է, որի ամեն մի կոպէկը միշտ սեփական հազարաւորի տեղ պիտո՛յ է հաշուիլ՝ իսկ այնպէս չ՛հաշուողներ, մեզ նման թշուառ ազգի անմեղ զաւակներին հօգուով և մարմնով, սերունդից սերունդ պարտական են մնում:

Յուսով եմ որ կ'ըստի հաճիք տեղի շնորհել պատուական «Արարատայ», էջերի մէջ՝ այս ամենա հարկաւոր վերոյիշուալ յօդուածի պատասխանը:

ԱՔԳՐ ՊԱՆԴԱԿԱՆՆԵՐ:

Ի 28Ն ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1871 ՎԻ:

ՅԵՐԵՎԱՆ

ՅԱՆԼՅԻԱՅԻ ՕՐԻՈՐԻԱՅ ԴՊՐՈՑՈՒՄ ԸՆԹԵՐՏՈՒԱԾ ԶԱՌԵՐԸ:

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆՔ:

Ներկագործ մշակին ինչպէս իւր արուեստն զըլ-խաւորելու համար երկու ամենակարեւոր պէտք կան, նախ՝ սերմն և ապա երկիր, (վասն զի՝ առանց սերման երկիրն է ապարդիւն անապատ, և առանց երկրի սերմն է հատ մերկ առանց տասանորդական արդեանց.) այսպէս ևս ազգի մի յառաջադիմութեան խնամոց ուղղութիւնն ձեռք առնող հոգաբարձուաց երկու միջոց կայ իւրեանց նպատակին հասնելու՝ դաստիարակութիւն տղայոց և դաստիարակութիւն աղջկանց, գիտութիւն արանց և գիտութիւն կանանց, վասն զի՝ մէկն առանց միւսին անկատար է: Արդէ՛ր կրթութեանց ենթարկելիքներն, տղայոց յառաջնորդ գիտութեանց մէջ, իսկ աղջկանց դատապարտէ տգիտութեան խաւարին բանտում, կ'նշանակէ հոգսդ երկրագործ մշակի նման սերման և երկրի վերայ միահաւասար չիս բաշխած, այլ միմիայն սերմն հատընտիր՝ երկիր չուիս պտղաբերող: Ընդհակադարձն ինամբ և հոգողութիւնդ աղջկանց դաստիարակութեանն նուիրէ միայնակ, ոյն ժամանակ կ'տեսնես ներկագործուած երկրիդ պարարտահող ակոսներում չուիս ընդեղեններ սերմանելու ուստի և ոչ երկրագործական աշխատութեանդ շահ և վաստակ ստանալու կարող վիճակի մէջ կ'գտնուիս: Այս այնպիսի մէկ դրական ճշմարտութիւն է, որոյ վկայներն օր ըստ օրէ կը բազմապատկուին ամենայն ազգաց մէջ իւրեանց ընտանեկան կենաց փորձելով, և միաժայն կ'խոստովանին՝ որ նախօրդ դարուց և ժամանակաց մարդիկ շատ սխալած են եղել իւրեանց ազգային յառաջադիմութեանց էական պայմաններն միմիայն տղայոց դաստիարակութեան խնամոց մէջն որոնել և նկատել, աղջկանց իբրեւ ստրկաց և ծառայից անարժան համարելով հաղորդակցել գիտութեանց սեղանոյ անդարար միջոցանցն: Աւ ի՞նչ տարակուսութեան տեղիք կայ այստեղ. ստրուկն ստրուկ կ'ծնանի և ազատն ազատ մի՞թէ ի մարենույ քաղն խաղող և ի տատասկէ թուղ. մի՞թէ այդ միայն է ծնող որդւոյ. մի՞թէ կինն միայնակ բա-

ւական է արտադրող լինել: Այսպիսի հարցերին ինչպէս պատահին անգամ՝ որ բնութեան իւր մէջ զետեղած ազդեցութեանց արժանանալն նոր ուրեմն կ'նկատէ ծաղու և հեգնութեամբ կ'պատասխանէ, այնպէս ևս բանականութիւնն զարգացած երիտասարդն կարող է շուրջ ժպտումը համարձակութեամբ խոստովանել. թէ որդւոյ վերայ հաւասարաբաժին իրաւունք ունին հայրն և մայրն: Ահաւասիկ և այստեղ ես դադար կառնում իմ ասացուածոց արդարութիւնն և իրաւունք պնդել և ապացուցանել, թէ դաստիարակութիւնն աղջկանց և տղայոց համահաւասար ժառանգութենէ, և ո՞վ դը կ'յանդգնի նորանցից մէկին այս սեպհականութենէն զրկել՝ նա ոչ միայն ինամակալ է՝ ազգային յառաջդիմութեան, այլ միակողմանի դատաւոր. կամ՝ լաւ ևս հասկանալի բառերով խօսել՝ անազորոյն բռնաւոր:

Բայց որովհետեւ օրինակն միշտ առաւել շօշափելի կ'առնէ որ և իցէ մէկ խնդիր, ուստի օրինակաւ խօսինք: Տանը մէջ զաւակն կախումն ունի հաւասարապէս իւր հօրէն և մօրէն՝ մանաւանդ թէ առաւելապէս մօրէն, երբ հայրն հանապազօր զաւակին մատնցոյց լինի ճշմարտութեան վերայ, լուսոյ գիտութեանց, կատարելութեանց և բարւոյն վերայ, իսկ մայրն ընդհակառակն ստութեան և նախապաշարմանց վերայ, խաւարի, տգիտութեանց, թերութեանց, թիւրութեանց և չարոյն վերայ. ասացէք, աղաչեմ, ի՞նչ կ'լինի արդեօք զաւակին դրութիւնն: Սրտի և հոգւոյ բնագիծութիւնքն երկխային անխորաբար ձգում են թէ հօր և թէ մօր գիրկն, նորա յիշողութիւնն սուր է անմոռաց բերանելու հօր և մօր խրատականք իրրեւ իւր կենաց պաշար, նորա ականջներն բաց են երկուսի թեկադրութիւններն ևս լսելու, բայց դեռ անկարող է զանազանութիւն և խօտի, նախընթաց և հետեորդ պատճառներ նկատել նոցա երկոցունց իրեն հետ վարուելու եղանակաց մէջ. ուրեմն որուն առաւել նմանի, դաստիարակուած հօրն թէ անդաստիարակ մօրն, գիտնական եղբօրն թէ անդէտ քրոջն, և ահա այսպիսի հանդամանաց մէջ կ'հարկադրուի խորհուն էակն վրձնել. «ինչպէս ճշմարիտ քրիստոնեայն չի կարող չոյն և մի ժամանակում ծառայել Աստուծոյ և մամոնայի, նմանապէս երկխայն չի կարող համանմանել միանգամայն ուսեալ հօրն և անուսումն մօրն՝ առանց մէկ խառնուրդ և ապուշ հրէշ դառնալու կատարեալ մարդկանց դասակարգի առաջն:

Գոհութիւն Աստուածային յաջողութեանց ժամանակա իւր բուն հոսանքին հետ և Ախայցիոյ հասարակութեանդ համար բերաւ այն համոզումն, զոր վաղօրօք բաշխած էր օտար աղգաց, «թէ առանց կրթեալ և ուսեալ մայրերի անհնարին է ունենալ առաքինի որդիք ազգութեան և պիտանի անդամք համաշխարհական քաղաքացութեան:

ուստի և առանց հակառակութեանց ինչպէս սեպհական էր ձեր նախորդներին՝ համակամ յօժարութեամբ հաճեցայք բաժանորդ առնել և Ձեր աղջկունք գիտութեանց անմահական և հոգեկեցոյց սեղանոյն, յատկապէս պատրաստելով ձեր սեպհական արդեամբք այս լայն ընդարձակ ուսումնարանն, որ առաջին եկեղեցին է բանական եկեղեցւոյ համար, և զիս սիրոյ հարկադրանօք պարաւանդեցիք այս հրաշափառ Յիսուսի պայծառակերպութեան տօնի օրն զուարճախառն պատկառանք օրհնել և սրբել այս նուիրական ազգային հաստատութիւնն: Արպիսի սրբազան պարտականութիւնս կատարիլէն զկնի, կ'մնայ ինձ միայն աղաչել զմարդացեալն Աստուած Յիսուս, որ ինչպէս իւր լուսափայլութեամբն այսօր թափօրական լելին վերայ յայտնեց առաքելոց և աշխարհին իւր Աստուածային՝ վերամարք փառքն և մարդկութեան նախածնօղաց երանաւէտ վիճակի գերազանցութիւնն, յորդորելով փափագող և հետախնդիր նորան լինել միշտ, այնպէս ևս օրհնէ և սրբագործէ մեր ազգի հասարակութեան համոզմունք և ջանադրութիւնք, որով կ'վերադարձուցանեն իւրեանց դատեաց նախամօրն վայելած ազատութիւն ընդ հովանաւորութեամբ նախահօրն, ի հաստատութեան և յանշարժութեան պահպանէ իշխանական ամրոն օգոստափառ ինքնակալին ամենայն Առեաց, որոյ քաղցրիկ հովանաւորութեան ներքոյ վայելում ենք այսպիսի ազատութիւններ, երկարութիւն կենաց պարգէն և Հոյաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյն արժանաժառանգ Հովուապետ Տէր Տէր Կէորդ Զորորդ սրբալեակատար Աթոռակոսին, որ նախանձանդիր լինելով ազգային որդւոց յառաջդիմութեանն՝ բարեհաճեցաւ հայրաբար նուիրել ազգին այս գետինն իսեպհականութեանց լուսածին ծնողին մերոյ Աթոռակոսիէ մայր Աթոռոյն սուրբ Էջմիածնի. և քաջալերել քաղաքացոցս ազգօգուտ ձեռնարկութիւնն, վարձատրէ ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ շինութիւնս վերականգնու բազմաշխատ յարգելիք Յովհաննէս Ասուղեանց, Արապոս Յարութիւնեանց և Գրիգոր Բարապետեանց, բոլոր յօժարակամ նուիրատուաց ընդ միոյն հազարապատիկ յաջողեցէ արդիւնս վաստակոց, օրհնէ և կուսական պարկեշտութեամբ շնորհազարդէ վարժարանիս աշակերտուհիք, հանգոյն առաքինակրօն Եղիսարէթի մօրն ամբողջոյն Յովհաննէս օրհնէ և ուսումնարանիս հոգաբարձօք և հոգաբարձուհիք, որոնք առաջին պատճառն եղան սորա բացմանն, և կարողացուցանէ նորանց սրբութեամբ կատարել իւրեանց նուիրական պարտաւորութիւնք, հուսկ ուրեմն հաճութեամբ ականարկէ և անարժանիս հոգեկան ուխտից միշտ յօժարակամ սպասաւորել համազգային երկսեռ զաւակաց դաստիարակութեան վսեմ գործոյն ի փառս անուան իւրոյ և ի գովեստ Հայոց Ախայցիոյ, ամեն:

